

Mèl

M se Mèl, m rete nan rak bwa ak jaden kote m manje fui tankou palmye, bèt ak grenn ; bèt nuizib tankou cheni, founi, gèp, eskago, krapo, elt.

Lè m manje yon fui nan yon zòn, m al twalèt grenn li nan zòn, li vin pouse la tou.

M desann nan MANG l an vin domi chak swa. Se la m ponn ze.



Tangara 4 zye

Mwen se *Phaenicophilus poliocephalus coryi*, yon souzespès Tangara 4 zye, ki se sèl zwazo ki an Ayiti ak Sendomeng sèlman sou latè, savledi andemik.

Mwen andemik sou zile Lagonav e mang l an se kay mwen.

Prezans mwen di nan ki eta sante l ye.

Mwen menase disparèt sou zile a, kidonk nan mond l an.

#SMPL25

22 me pou 5 jen 2025

Resif koray

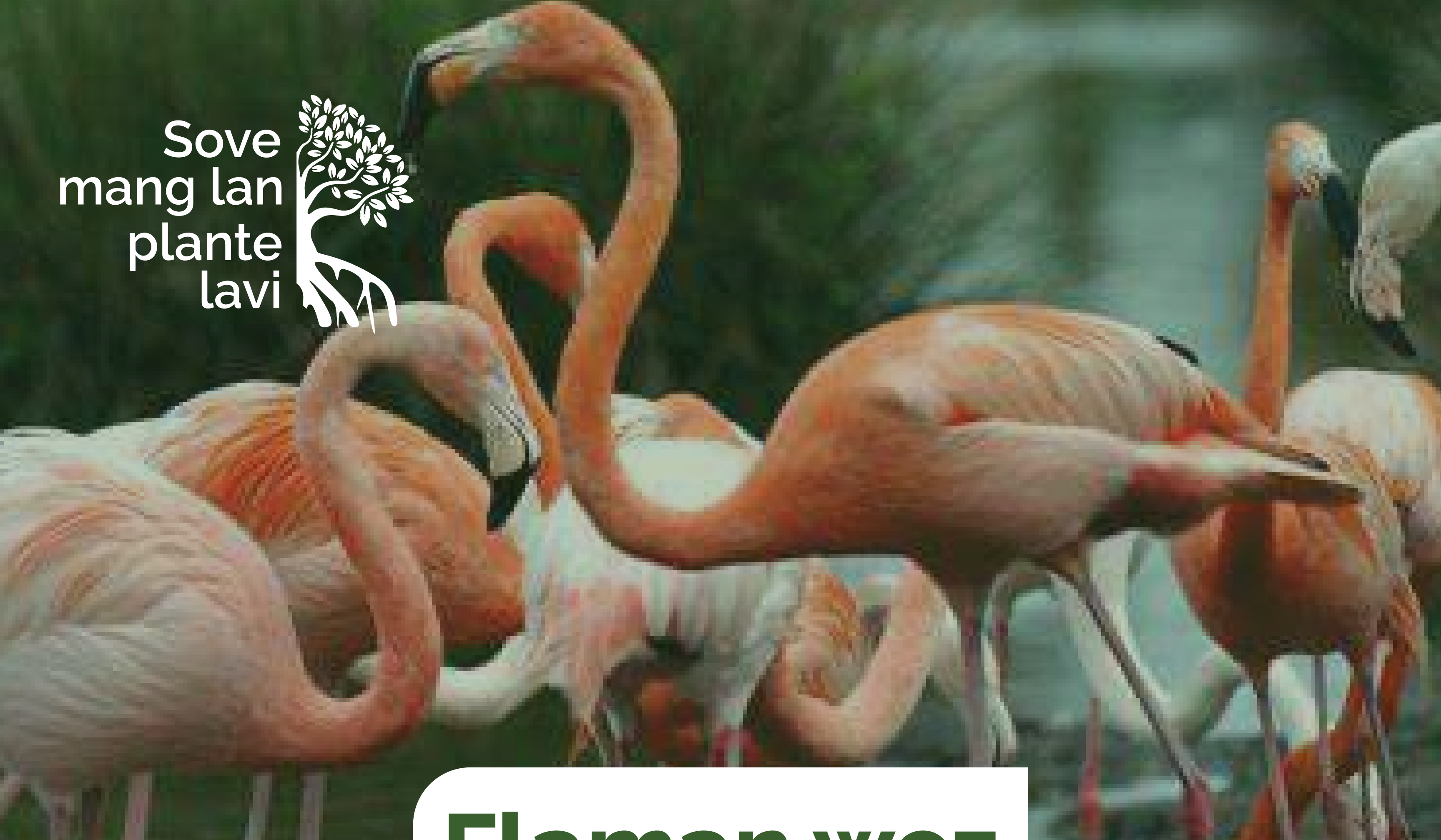
M se resif koray. Youn (1) sou twa (3) nan bèt ki nan lanmè a depann de mwen pou manje, abite oswa fè pitit.

Mang l an jwe yon wòl enpòtan pou mwen.

- Li kenbe labou lè ewozyon pou m ka jwenn limyè solèy pou m fè fotosentèz;
- Li redui fòs vag ak siklòn ki ta ka kraze m ;
- Li redui gaz kabonik ki ka detui kalkè m lè lanmè a twò asid

Abèy

M se Abèy, yon espès ki menase disparèt nan mond l an.
Nan chache nekta (dlo dous) ak polèn de flè an flè pou m fè myèl ak lasi,
m kenbe polèn nan pat, vant ak bwòs mwen.
Konsa, soti nan ògan mal (etamin) al sou ògan femèl(pistil) flè yo, m
endispannab pou repwodiksyon 80% plant sou latè ki bay lèzòm fui,
grenn ak legim .
Mwen fè rich mwen sou plizyè pyebwa ki nan ekosistèm mangwòv la.



Flaman woz

Mwen se Flaman woz, m vin Ayiti ant septanm ak me pou evite gwo fredri nan ivè ki ka touye m. M atire anpil touris.

Lagonav, se nan mang l an m jwenn frechè ak manje tankou krevèt, grenn, moso plant, pwotozoyè ak limon.

Jan m filtre lagon an pou m chache manje fè m jwe yon gwo wòl nan kenbe sante ak ekilib mangwòv la.

Prezans mwen s on bio-endikatè ki di ki eta sante mang l an.

Krab

M se Krab, m viv nan lanmè, dlo dous ak zòn kotyè. M manje kadav
ti pwason, molisk ak kristase.

Ak pens mw, mwen jwe wòl konstriktè sòl nan zòn mangwòn la lè m
ap fè tou pou m ponn ze, koupe fèy, ak bout bwa.

Gras ak travay sa a ki fè tou pou lè antre soti nan lagon an, mangwòn
la se yon pui kabòn ki ka pyeje 4 fwa plis gaz kabonik pase tout lòt
tip forè ki gen sou latè.

Pwason pèwokèt

M se Pwason pèwokèt, yon espès vilnerab ki prèske disparèt sou zile Lagonav.

M viv ant mangwòn, zèb lanmè ak resif koray ak zòn sablez yo.

M manje anpil òganis, tankou plant, limon ak bèt. Lè m gran, m manje koray ki mouri tou, ak gwo dan nan fòm bèk ki penmèt mwen kraze yo.

Sa fè m twalèt bèl sab ki toutotou zòn valiz yo e ki atire touris.

M al anba mang l an pou m ponn ze, refijye, leve pitit mwen.

Oma

Mwen se Oma, ant avril ak jiyè mwen ponn ze, moun pa dwe peche m lè sa.

Mwen rete nan mangwòv la lè m piti ak lè m vin ponn, apres a tank m ap gran m ale pi fon nan lanmè.

Mwen s on espès liks, mwen vann chè, men se lè yo pa peche m tou piti.

Sove
mang lan
plante
lavi



Rakèt

Mwen se Rakèt, yon plant mirak ki ka pran menm nan zòn sèch,
nan sòl pòv (arid oswa semiarid) ki gen pil chalè,
M ka jere tout dlo m kapte yo nan kò m nan fè fotosentèz nan nuit.
Mwen restore sòl ki degrade ;
Kabrit ak bèf ka manje m pou ranplase dlo ak manje bèt ;
Abèy vin chache nekta ak polèn sou flè m sou 8 mwa.
Moun manje fui m.

#SMLPL25

22 me pou 5 jen 2025



Mang wouj

Mwen se mang wouj, mw jwe yon gwo wòl entèkoneksyon ant resif koray ak zèb lanmè.

Pifò bèt ki nan lanmè a depann de mwen pou manje, rete, pase yon epòk nan vi yo oswa nan ane a, fè pitit epi kache pou predatè.

Mw pyeje 4 fwa plis gaz kabonik ki ka fè lanmè a pi asid (ki detui kalkè resif) pase lòt tip forè yo.

#SMLPL25

22 me pou 5 jen 2025

Papiyon nwa

Mwen se Papiyon nwa, se yon ensèk ki jwe yon gwo wòl nan chèn byodivèsite a.

Akoz twonp mwen ki long, m se yon polinizatè esansyèl ki transpòte polèn plant, sou flè ki gen kowòl fon lòt ensèk pa ka atenn yo, nan chache nekta.

Prezans mwen di nan ki eta sante anviwonman an ye.



Lanbi

Mwen se Lanbi. An Ayiti yo peche m ant jiyè ak mas. Men Sendomeng pa egzannp, premye jiyè rive 31 oktòb ou pa kapab.

Mwen viv nan zèb lanmè yo ke m manje ansanm ak dechè òganik, m tou netwaye sab la. Ki fè, yo rele m bayakou lanmè.

M s on espès k ap disparèt paske yo peche m tou piti, anvan m gen chans fè pitit.

#SMLPL25

22 me pou 5 jen 2025

Lalwa

Mwen se Lalwa, mwen gen anpil byenfè pou sante ak bote.

Mw pa bezwen anpil dlo, mw ka pran nan sab, epi mw kenbe tè pandan m ap redui fòs gout lapli k ap tonbe sou sòl yo.

M ede kò moun elimine toksin pou netwaye l. M akselere gerizon blesi sou po ak piki ensèk. Jèl ki soti nan fèy mwen an ka apeze, dezanfle api sikatrize. Mwen se yon plan melifè ki ka nourir abèy ak lòt ensèk ki enpòtan pou ekosistèm mangwòv la.

krismarin

Mwen se krismarin, yon raje ki leve sou kot la ak nan wòch.

Mwen rezistan ak sechrès, van ak brim.

Mw gen pwopriyete medisinal. Mwen gen yòd ak epis ki banm on gou apa.

M pwoteje sòl nan kot yo, epi m ede nan konsève dlo paske m pa pran anpil nan dlo dous mwen fasilite antre nan tè a.



Rezen lanmè

Mwen se Rezen lanmè, yon plant inik ki sèlman nan zòn kot yo, kote m ka sipòte van sale, solèy ak gwo van. M pa kreye labou ni lagon, sa fè mwen fè plaj ki gens ab bèl anpil, pandan m ka bay lonbraj. Yo ka itilize m pou restore kot yo nan zòn ki pa adapte pou mangwòn, tankou zòn plaj. Mwen gen grap rezen moun ka manje. Abèy konstui rich sou mwen e m gen flè yo ka manje.

#SMLPL25

22 me pou 5 jen 2025

Gayak

Mwen se Gayak, yon plant kotyè ki sou wout disparèt, gen kote yo rele m bwa sen oswa bwa lavi.

Yo itilize m nan tretman sifilis, tibèkiloz ak lagout, pou elimine toksin nan kò moun, pou soulaje rimatis, atwoz, janm lou, varis, emowoyid, dan fè mal, maladi po, dyare, ak doulè règ, elt. Mwen sèvi tou nan pwodiksyon pafen ak luil esansyèl sansyèl. Prezans mwen make limit zòn arid yo. Mwen pwoteje depi 1988.

Koupye

Mwen se Koupye, yon plant legim ki chaje byenfè pou lasante.

M gen anpil vitamin A, C ak E, fè, omega-3, ak lòt minero tankou calcium ak magnesium, sa fè m bon pou zo ak anemi. M redui enflamasyon, tansyon ak kolestewòl, sa fè m bon pou maladi kè. M gen anpil fib alimantè, donk mwen bon pou konstipasyon.

Yo itilize m pou pran swen po, pèdi pwa epi jere nivo sik nan san moun ki souffri dyabèt.